

**ЯЛЦІНСКАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ АБ ПРАБЛЕМЕ
ПЕРШАПАЧАТКОВАГА ЧЛЕНСТВА УКРАЇНСКАЙ ССР
І БЕЛАРУСКАЙ ССР У АРГАНІЗАЦЫІ АБ'ЯДНАНЫХ НАЦЫЙ**

У. Е. СНАПКОЎСКИ

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
Мінск,

Пытанне аб першапачатковых членах будучай міжнароднай арганізацыі на канферэнцыі прадстаўнікоў СССР, ЗША і Вялікабрытаніі ў Думбартан-Оксе (прыгарадзе Вашынгтона), якая адбылася ў жніўні-верасні 1944 г., вырашыць не ўдалося, паколькі ЗША і Вялікабрытанія рашуча запырэчылі членству ўсіх 16 савецкіх саюзных рэспублік, на чым настойвала савецкая дэлегацыя. Накіроўваючыся на канферэнцыю у Крым, прэзідэнт ЗША Ф. Рузвельт пад час размовы з групай сенатараў заявіў, што з выпадку вылучэння І. Сталіным просьбы аб членстве 16 рэспублік ён запатрабуе членства для ўсіх 48 амерыканскіх штатаў [4, с. 574].

Да Ялцінскай канферэнцыі, што адбылася 4–11 лютага 1945 г., урады СССР і ЗША падрыхтавалі кампрамісныя патрабаванні да працэдуры галасавання ў Савеце бяспекі і першапачатковага прадстаўніцтва дзяржаў у міжнароднай арганізацыі. Прапановы Вашынгтона па працэдуры галасавання ўлічвалі пазіцыю Масквы аб безумоўнай аднагалоснасці пастаянных членаў Савета бяспекі па ўсіх важнейшых рашэннях. Савецкі ўрад, у сваю чаргу, адмовіўся ад патрабавання прадстаўніцтва для ўсіх 16 саюзных рэспублік і вылучыў просьбу аб уключэнні ў лік заснавальнікаў арганізацыі трох ці, па меншай меры, дзвюх рэспублік: Украіны, Беларусі і Літвы. Аргументуючы яе, Молатаў на пасяджэнні кіраўнікоў урадаў 7 лютага 1945 г. сказаў, што гэтыя рэспублікі панеслі найвялікія страты ў вайне і былі першымі тэрыторыямі, што падвергліся нямецкаму нашэсцю [3, с. 111-112]. Уключэнне Літвы ў формулу «тры ці дзе савецкія рэспублікі» мела для савецкага кіраўніцтва мэтай атрымаць прызнанне Захадам інкарпарацыі прыбалтыйскіх краін у склад СССР. Але паколькі ЗША і Вялікабрытанія паранейшаму адмаўляліся прызнаваць уключэнне Літвы, Латвіі і Эстоніі ў склад СССР, што разглядалася імі як незаконная інкарпарацыя, то яны адмоўна аднесліся да прапановы аб допуску Літвы ў першапачатковыя члены арганізацыі. У далейшым яе кандыдатура Савецкім урадам больш не вылучалася [6, с. 250].

Прэм'ер-міністр Вялікабрытаніі У. Чэрчыль падтрымаў савецкую прапанову і папрасіў Ф. Рузвельта зрабіць тое ж самае. Ён лічыў, што пазіцыя Брытанскай Садружнасці з яе 6 галасамі (Вялікабрытаніяй, Аўстраліяй, Канадай, Новай Зеландыяй, Паўднёва-Афрыканскім Саюзам і Індыяй) у

арганізацыі ўзмацніцца з-за таго, што іншая вялікая дзяржава таксама будзе валодаць некалькімі галасамі [3, с. 112–114]. Чэрчыль выслухаў прапанову савецкага ўрада з вялікай сімпатыяй і сказаў словы, што адносіліся непасрэдна да Беларусі: «Маё сэрца з Белай Руссю (Уайт Раша), якая, сцякаючы крывёю, нізрынула тыранаў» [5, с. 39].

Прэзідэнт Рузвельт апынуўся на пасяджэнні ў адзіноцтве і быў вымушаны пагадзіцца з савецкай прапановай. Ён лічыў, што фактычная ўлада будзе ажыццяўляцца Саветам бяспекі, і таму ўжо не разглядаў як зусім недарэчную прапанову Сталіна аб двух дадатковых галасах для Украіны і Беларусі. Рузвельт, як успамінаў пазней дзяржаўны сакратар ЗША Э. Стэцініус, таксама пайшоў насустрач Сталіну ў сувязі з просьбай апошняга аб тым, што голас для Украіны неабходны для захавання «савецкага адзінства» [7, с. 187].

Згода Рузвельта на допуск дзвюх савецкіх рэспублік у арганізацыю сустрэла, аднак, незадавальненне шэрагу членаў дэлегацыі ЗША. Пад іх ціскам 10 лютага 1945 г. прэзідэнт звярнуўся да Чэрчыля і Сталіна з просьбай даць Злучаным Штатам таксама два дадатковыя галасы, каб ураўнаважыць іх становішча [3, с. 202]. Кіраўнікі Вялікабрытаніі і СССР неадкладна падтрымалі яе. У тэлеграме Сталіна Рузвельту ад 11 лютага 1945 г. гаварылася: «Я совершенно согласен с Вами, что, поскольку число голосов Советского Союза увеличивается до трех в связи с включением в список членов Ассамблеи Советской Украины и Советской Белоруссии, следует также увеличить количество голосов для США. Я думаю, что можно было бы довести количество голосов США до трех, как у Советского Союза и его двух основных Республик. Если это понадобится, я готов официально поддержать это свое предложение» [3, с. 203].

Рузвельт і Чэрчыль падтрымалі просьбу Сталіна з улікам шырокага разумення міжнароднай палітыкі і неабходнасці захаваць саюзныя адносіны з СССР, які быў патрэбны для капітуляцыі Германіі і разгрому Японіі. Яны лічылі сваім маральным абавязкам дапусціць у арганізацыю дзве савецкія рэспублікі, якія першымі прынялі на сябе ўдар фашысцкай Германіі, не пакарыліся ворагу і ўнеслі значны ўклад у агульную справу антыгітлераўскай кааліцыі. Рузвельт і Чэрчыль таксама разумелі, што два дадатковыя галасы не будуць мець для СССР прынцыповага значэння на форуме Генеральнай Асамблеі Аб'яднаных Нацый, якіх на момант правядзення канферэнцыі налічвалася каля сарака [2, с. 79–81].

У камюніке аб выніках Крымскай канферэнцыі, апублікаваным трыма саюзнымі дзяржавамі 12–13 лютага 1945 г., не згадвалася пра дамоўленасць наконт УССР і БССР. Яна была зафіксавана ў сакрэтным пратоколе работы Крымскай канферэнцыі, падпісаным міністрамі замежных спраў. У раздзеле I «Сусветная арганізацыя» пад пунктам «2в» гаварылася: «Когда будет происходить конференция о всемирной организации, делегаты Соединенного Королевства и Соединенных Штатов Америки поддержат предложение о

допуске к первоначальному членству двух Советских Социалистических Республик, а именно Украину и Белоруссию» [3, с. 255–256]. Пратакол быў апублікаваны на Захадзе (у США) у 1947 г., у СССР – у 1955 г.

Дамоўленасць аб дзвюх савецкіх рэспубліках была ўключана ў сакрэтны пратакол Ялцінскай канферэнцыі па ініцыятыве Рузвельта і Чэрчыля. У Савецкім Саюзе аб ёй было вядома вельмі вузкаму колу асобаў. Напэўна, аб ёй ведаў першы сакратар ЦК КП(б) Украіны, старшыня СНК УССР М. С. Хрушчоў, які ўваходзіў у склад Палітбюро ЦК ВКП(б), аднак у сваіх мемуарах ён нідзе пра гэта не згадвае. Верагодна, што даволі хутка аб сакрэтнай ялцінскай дамоўленасці стала вядома і кіраўнікам БССР, хаця першы сакратар ЦК КП(б) Беларусі П. К. Панамарэнка ніколі не казаў аб гэтым у сваіх успамінах. Украіна і Беларусь, якія Сталін называў «дзвюма асноўнымі рэспублікамі СССР», з’яўляліся аб’ектам сталінска-молатаўскай дыпламатычнай гульні, якая спачатку вялася за іх плячыма [2, с. 85].

Пасля Крымскай канферэнцыі да гэтай гульні падключыліся УССР і БССР, якія на Устаноўчай канферэнцыі Аб’яднаных Нацый у Сан-Францыска (красавік–чэрвень 1945 г.) былі ўключаны ў лік дзяржаў-заснавальніц новай міжнароднай арганізацыі, а іх дэлегацыі запрошаны да ўдзелу ў канферэнцыі. Але вырашальнае значэнне ва ўсёй эпапеі змагання савецкай дыпламатыі за ўваход саюзных рэспублік у ствараемую ААН мелі рашэнні «вялікай тройкі», прынятыя ў Ялце.

Беларуская ССР даволі нечакана апынулася ў ліку 51 краіны – заснавальніцы ААН. Вярхоўныя органы рэспублікі не ставілі перад І. Сталіным і савецкім кіраўніцтвам пытання аб выхадзе на міжнародную арэну ці ўключэнні ў склад міжнароднай арганізацыі. Уключэнне БССР у склад першапачатковых дзяржаў-членаў ААН стала магчымым дзякуючы агульнасаюзнай дыпламатыі, якая вырашала такім чынам праблему «множнага прадстаўніцтва» саюзных рэспублік на міжнароднай арэне ў сваіх палітычных інтарэсах як вялікай дзяржавы. Разам з тым уваходжанне Беларусі ў ААН мела вялікае гістарычнае значэнне, цалкам адпавядала нацыянальным інтарэсам беларускага народа.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. – М. : Политиздат, 1976. – Т. 2. – 328 с.

2. **Снапковский, В. Е.** Путь Беларуси в ООН. 1944-1945 гг. / В. Е. Снапковский. – Минск : Навука і тэхніка, 1994. – 141 с.

3. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. : сб. документов. Т. 4 : Крымская конференция руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании (4–11 фев. 1945 г.). – М. : Политиздат, 1984. – 302 с.

4. **Шервуд, Р.** Рузвельт и Гопкинс. Глазами очевидца/ Р. Шервуд. – М. : Изд-во . иностр. лит-ры, 1958. – Т. 2. – 679 с.
5. **Byrnes, J.** Speaking Frankly / J. Byrnes. – New York : Harper, 1947. – 324 p.
6. **Materski, W.** Narodziny ONZ. Idea międzynarodowej organizacji bezpieczeństwa w polityce zagranicznej ZSRR 1941–1945 / W. Materski. – Warszawa: PWN, 1982. – 431 s.
7. **Stettinius, E. R.** Roosevelt and the Russians: The Jalta Conference / E. R. Stettinius. – New York : Garden City, Doubleday, 1949. – 367 p.